

Кязім Мусаєв, завідувач кафедри технологічної освіти
Республіканського вищого навчального закладу
“Кримський інженерно-педагогічний університет”

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ ПОЗАШКІЛЬНИХ УСТАНОВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ В УКРАЇНІ

Розглянуто критерії формування концепції позашкільної освіти в умовах реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію. Визначено зміст, структуру, методологію позашкільної освіти та шляхи реалізації концепції позашкільної освіти для європейського виміру України.

Ключові слова: концепція позашкільної освіти; зміст, структура, методологія позашкільної освіти; інтегрований підхід; загальножиттєві компетентності; форми впровадження європейських знань.

Рассмотрены критерии формирования концепции внешкольного образования в условиях реализации стратегического курса Украины на европейскую интеграцию. Определены содержание, структура, методология внешкольного образования и пути реализации концепции внешкольного образования для европейского пространства Украины.

Ключевые слова: концепция внешкольного образования; содержание, структура, методология внешкольного образования; интегрированный подход; общежитейские компетентности; формы внедрения европейских знаний.

The criteria of forming of conception of out-of-school education are considered in the conditions of realization of strategic course of Ukraine on European integration. Maintenance, structure, methodology of out-of-school education and way of realization of conception of out-of-school education for European measuring of Ukraine, is certain.

Key words: conception of out-of-school education; table of contents, structure, methodology of out-of-school education; integrated approach; everyday a competence; forms of introduction of European knowledge's.

Постановка проблеми. Світ на порозі XXI століття переживає інтенсивний розвиток інтегративних процесів постіндустріального суспільства, яке потребує відповідної форми регіональної політичної та економічної організації. Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина не лише політичної активності, а й усвідомлення власної ролі і значення в житті суспільства, а також дії у відповідності до власних переконань і цінностей.

Сучасна позашкільна освіта має сприяти розвитку демократичної культури, формуванню, необхідних для проживання у європейському співтоваристві компетентностей, політико-правових і соціально-економічних знань. Пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних умінь адаптуватись до життя і навчання в різних країнах Європи, бути мобільними, соціально здібними, здатними до комунікації і захисту своїх прав.

Дуалістичний характер будь-якої національної освіти полягає з одного боку, у збереженні доброго, міцного коріння національної культури, з іншого – в адекватному оновленні, спрямованому на підготовку особистості до життя в динамічному, взаємозалежному світі. Для сучасної позашкільної освіти України, яка

переживає ґрунтовне реформування, це може знайти своє відображення в оновлених стандартах змісту освіти національного та загальноєвропейського компонентів з урахуванням тенденції європейського і світового розвитку.

Для практичної реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію необхідно поширювати у суспільстві просвітницьку діяльність, створити відповідні освітні проекти і програми, розробляти і запроваджувати у середні загальноосвітні та позашкільні заклади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання позашкільної освіти та розвиток творчої особистості учнів у позашкільних закладах розглядають учені Т.І. Суценко, Г.П. Пустовіт [5], Л. Ковбасенко [2], Н. Литвинова [3], В.К. Сидоренко, Л.І. Неміровська. Огляд робіт названих авторів присвячених навчальній діяльності учнів у позашкільних установах, свідчить, що накопичені дані залишають великий простір для подальшого ширшого і глибшого дослідження. Недостатньо вивчені проблеми позашкільної освіти для формування поняття європейського виміру. Саме на концепції освіти для європейського виміру України ми зосереджуємо увагу у нашому дослідженні.

Формулювання цілей статті та постановка завдання. Мета дослідження –

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ ПОЗАШКІЛЬНИХ УСТАНОВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ В УКРАЇНІ

формування критеріїв концепції позашкільної освіти для створення європейського виміру в Україні. Для цього необхідно визначити: мету та завдання освіти для європейського виміру України; зміст, структуру, методологію позашкільної освіти для формування поняття європейського виміру; шляхи реалізації концепції позашкільної освіти для європейського виміру України.

Виклад основного матеріалу. Мета освіти для європейського виміру України – поширення комплексних знань про Європу, які необхідні на сучасному етапі громадянину України для існування в європейському співтоваристві та на їх основі створення відповідних інтегрованих курсів з впровадженням в навчально-виховний процес позашкільних закладів.

Зміст позашкільної освіти вважається одним з основних засобів цілеспрямованого навчання, він має базуватись на основних цінностях та ідеях європейського демократичного суспільства: права людини, рівність, мир, соціальна справедливість демократія, свободи, безпека громадян, взаємозалежність, плюралізм, культурна різноманітність, відкритість, відповідальність, партнерство, повага до оточуючого середовища, творча ініціатива.

Зміст позашкільної освіти для формування поняття європейського виміру являє собою певну систему інтегрованого знання, у процесі оволодіння яким створюються умови для формування та розвитку в особистості ціннісних орієнтацій та умінь необхідних для життєдіяльності в сучасному європейському співтоваристві. Для цього під час розробки такого змісту необхідно дотримуватись:

- конкретно-історичного підходу, який спрямовує формування змісту освіти на розв'язання найбільш актуальних для даного етапу суспільного розвитку питань; відповідно суспільно-історичним закономірностям та фактам, реально відображаючи події європейського розвитку та їх взаємозв'язок з певними етапами української історії та сучасності;

- особистісно-зорієнтованого підходу, за якого у центрі навчально-виховного процесу стоять інтереси особи, формування її якостей, ціннісних орієнтацій відповідно вимогам європейського суспільства; враховуються вікові особливості учнів, взаємозв'язок змісту даної освіти з контекстом усього навчально-виховного процесу;

- діяльнісного підходу, який визначає спрямування змісту освіти на формування в особистості уявлень і умінь, що сприятимуть соціальній активності та діяльності в європейському суспільстві.

Оскільки для сучасної української політики є пріоритетним посилення інтеграційних процесів в європейське співтовариство, оновлені стандарти української освіти мають поєднувати національні та загальноєвропейські компоненти, враховувати факти загальноєвропейського розвитку, включаючи необхідні знання про Європу, європейські надбання, цінності та орієнтири культурні традиції. Зміни в змісті позашкільної української освіти взагалі мають бути основним дієвим інструментом її реформування та приведення у відповідність із загальноєвропейським контекстом, з потребами сьогодення.

Через зміст, структуру, методологію позашкільної освіти знаходять відображення основна мета і завдання:

- позашкільної освіти для демократії;
- інтеркультурної освіти;
- підготовки для навчання протягом життя та навчання в загальноєвропейському контексті;
- оволодіння новою інформацією та новими комунікаційними технологіями;
- транснаціональна кооперація в галузі європейської освіти.

За допомогою інтегрування європейської тематики в загальний зміст української шкільної освіти в учнів формуватимуться особистісні та соціальні уміння та навички для життєдіяльності у сучасному європейському співтоваристві, в якому нині активно культивується відчуття європейської культури, зближення та створення спільного європейського дому. Європейський регіон розглядається як єдина історико-соціальна, економічна, культурна, екологічна система. Одним із важливих завдань позашкільної освіти стає формування у молодого покоління свідомості про спільну європейську належність, розвиток почуття відповідальності за спільне майбутнє, відчуття європейської громадянськості.

Враховуючи діяльнісний підхід формування змісту позашкільної освіти, в європейському контексті спрямовується на здобуття учнями основних умінь:

- орієнтуватися в політичному спектрі Європи та у діяльності міжнародних європейських організацій;

- використовувати правові норми захисту своїх прав;

- усвідомлювати закономірності та взаємозалежність сучасного економічного та соціального розвитку європейських країн;

- розуміти ринкові механізми функціонування європейської економіки;

- сприймати інші культури, розуміти їх подібності та відмінності;

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ ПОЗАШКІЛЬНИХ УСТАНОВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ В УКРАЇНІ

- усвідомлювати місце України в світовій та європейській історії;

- визначати пріоритети економічного та соціального розвитку України в європейському контексті.

Форми та методи впровадження знань про Європу на сучасному етапі мають особливе значення. Саме сьогодні прогрес суспільства зумовлює нове ставлення до методів, засобів та форм навчання. Нині провідну роль відіграють інформаційні та комунікаційні технології, нові інтерактивні форми навчання. Гармонійне поєднання існуючих підходів до застосування всього дидактичного комплексу передової педагогічної думки може гарантувати максимальний успіх у процесі запровадження європейського контексту в систему позашкільного навчання. В наш час існує досить багатий арсенал вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо застосування різних способів та варіантів впровадження таких елементів.

Як окремий навчальний напрямок “Європейські знання” можна використати за умов організації в позашкільних закладах основного рівня, що не тільки відповідатиме інтересам підлітків, а й сприятиме формуванню важливих для них компетентностей усвідомлено, виражено і за власним бажанням. Саме такий підхід пов’язаний нерідко з вже існуючими знаннями та навичками, набутими учнями в процесі вивчення інших навчальних дисциплін, зміст яких пов’язаний з європейським контекстом. Створений як самостійний напрямок “Європейські знання” буде сприяти встановленню міжпредметних зв’язків, знаходженню взаємопов’язаних між собою аспектів вивчення того чи іншого факту чи явища, усвідомленню цілісної картини європейського суспільного, наукового, економічного та інформаційного простору.

Доцільно запропонувати інтегрувати вищезазначений зміст до таких напрямків, як туристко-краєзнавчий, науково-технічний, художньо-естетичний та ін.

Окрім того, знання про Європу можуть бути вдало інтегровані у еколого-натуралістичний напрямок, оскільки такі аспекти, як природничо-екологічні, допоможуть збагатити комплекс знань, умінь та навичок і сприятимуть досягненню необхідних компетентностей щодо вміння логічно мислити, застосовувати аналітичну та логічну послідовність, бути екологічно грамотним.

Однією з важливих форм впровадження змісту знань про Європу є позакласна та позашкільна робота з учнями. Використовуючи гармонійне поєднання класно-урочної та позакласної форми

для школярів створюється атмосфера, яка сприятиме розвитку громадянської позиції, причетності до європейських цінностей та європейського громадянства. Це надасть можливість учневі не тільки довідатись про багату європейську спадщину, а й відчути себе громадянином Європи, виявити активну позицію щодо своїх можливостей діяти в європейському просторі. Такими формами позакласної роботи можуть бути навчально-виховні програми: “Ми в Європі”, “Україна – європейська держава”, “Європейська та світова спадщина”, “Я – громадянин Європи”.

Цікавими формами виховної роботи можуть бути різноманітні творчі конкурси, що відображають європейську спадщину та мистецтво, досягнення з розвитку іноземних мов та літератури, європейської науки та техніки, конкурси суспільного спрямування. Окрім того, при застосуванні всіх вищезазначених форм роботи з учнями педагоги можуть організувати творчі зустрічі, лекції та екскурсії, листування, інтернет-контакти, диспути та конференції, проекти.

Створюючи умови для набуття необхідних європейських компетентностей дуже важливо організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб серед учасників панували демократичні відносини, повага до прав та свобод, толерантне ставлення, відчуття гордості за соціальні і економічні досягнення людства та власну участь у суспільному житті, активна життєва позиція, повага до загальнолюдських цінностей.

Для педагогів важливо вміти поєднати сучасну систему педагогічних прийомів, методів та організаційних форм впровадження знань. До найефективніших з них можна віднести навчальні дискусії, семінари, групову роботу, “мозкову атаку”, “фокус-групи”, ситуаційно-рольові ігри, самостійну роботу з літературними та іншими джерелами інформації, підготовку доповідей, рефератів, написання есе.

Враховуючи позитивний досвід вітчизняних та зарубіжних фахівців, в основу включення “європейських знань” в зміст позашкільної освіти доцільно використати інтегрований підхід, який є найадекватнішим, не вимагає додаткового навчального часу і створює умови для педагогічної творчості.

Висновки. Шляхи реалізації концепції позашкільної освіти для європейського виміру України:

1. У зв’язку з актуальністю питання про необхідність оновлення форм та методів шкільної освіти відповідно до вимог часу, нових освітніх

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ ПОЗАШКІЛЬНИХ УСТАНОВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ В УКРАЇНІ

стандартів та враховуючи дедалі більш жорсткі вимоги ринку праці, нагальною стає проблема формування активного життєвого самовизначення сучасної молоді людини, її здатності до побудови власної життєвої траєкторії. Для реалізації цього завдання необхідно:

- забезпечити формування поняття європейського виміру за рахунок трансляції основних ідей та цінностей європейського суспільства як необхідного елементу європейської інтеграції;

- озброїти вчителів технологією створення умов для розвитку в особистості ціннісних орієнтацій та вмінь, необхідних для життєдіяльності у сучасному європейському співтоваристві;

- широко впроваджувати нові інтерактивні форми навчання, інформаційні та комунікативні технології.

2. Формування активної життєвої позиції молоді у поєднанні з розумінням спільної європейської належності – одне з найважливіших завдань освіти для європейського виміру України. Реалізація цього завдання можлива за рахунок:

- залучення шкіл до участі у діючих міжнародних навчальних програмах Європейського Союзу та Ради Європи з метою отримання накопиченого на сьогодні досвіду на ниві європейської освіти;

- організації позакласної та позашкільної роботи з учнями для створення атмосфери, що сприятиме розвитку громадянської позиції, причетності до європейських цінностей та європейського громадянства шляхом участі у навчально-виховних програмах: “Ми в Європі”, “Україна – європейська держава”, “Європейська та світова спадщина”, “Я – громадянин Європи”;

- розробки серії ігрових імітаційних проєктів, які б забезпечували формування власного погляду молоді на шляхи майбутньої інтеграції України в Європу, наприклад: “Фінансово-економічна інтеграція України в європейське співтовариство”, “Сучасне європейське виробництво: засади та

принципи функціонування”, “Європейська культура: історія та сучасність”;

- розробки проєктів діяльності шкільного самоврядування з метою залучення учнів до розв’язання реальних шкільних проблем і набуття навичок ведення демократичної дискусії та дій в правовому просторі.

3. Впровадження відомостей про європейське життя, які можна включати в існуючі програми позашкільної освіти, потребує розробки науково-методичного забезпечення: навчальних програм, посібників, методичних матеріалів.

Необхідно створити навчально-методичний центр для забезпечення поетапного впровадження програм та їх апробації, тиражування відповідного пакету супровідних документів, виконання консультативного та методичного супроводу реалізації програми на місцях.

1. Закон України “Про позашкільну освіту” // *Освіта України*. – 2000. – №31. – 2 серпня. – С. 6 – 8.

2. Ковбасенко Л. Організаційно-педагогічні основи діяльності сучасного позашкільного навчального закладу / Л. Ковбасенко // *Шкільний світ*. – 2003. – № 22 – 24. – С. 2 – 25.

3. Литвинова Н. Розвиток творчої особистості у позашкільній діяльності / Н. Литвинова // *Рідна школа*. – 2003. – № 8. – С. 6 – 10.

4. Постанова “Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і положення про позашкільний навчальний заклад” // *Освіта України*. – 2001. – травень. – № 22. – С. 6 – 7.

5. Пустовіт Г.П. Деякі аспекти методології позашкільної освіти / Г.П. Пустовіт // *Шлях освіти*. – 2000. – № 2. – С. 11 – 15.

6. Mattison M. *The person in the process* / M. Mattison. – *Social Work*. 2000. – 212 p.

7. Wilensky I. *The Welfare State and Equality: Structure and Ideological Roots of Public Expenditure* / I. Wilensky. – *Berkeley*. – 2001. – 169 p.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2010

“Пам’ять – сила. Завдяки історичній пам’яті людина стає особистістю, народ – нацією, країна – державою”

Михайло Грушевський
Перший голова Центральної ради,
перший Президент України

